

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА ИЛИМ
МИНИСТРЛИГИ**
И.АРАБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
ГЕОГРАФИЯ, ЭКОЛОГИЯ ЖАНА ТУРИЗМ ФАКУЛЬТЕТИ
ЭКОЛОГИЯ ЖАНА ТУРИЗМ КАФЕДРАСЫ

БЕКТЕМИН

Факультеттин деканы

(декандын колу)

(А.А.А.)

« ____ » _____ 20__ г.

ЖУМУШЧУ ПРОГРАММАСЫ

Адам экологиясы
(название дисциплины)

520800 - Экология и природопользование багыты үчүн
(код и наименование специальности/направления)

к.б.н., и.о.доцента Садыковой Г.С. тарабынан иштелип чыккан
(автордун А.А.А., илимий наамы, илимий даражасы, колу)

Макулдашылды

Факультеттин ОУКнин төрайымы

ага окутуучу Сеитова М.У.

« ____ » _____ 20__ г.

Сунушталды

№ ____ протокол « ____ » 20__ г.

Кафедра башчысы

г.и.к., доц. Аблешов Т.А.

колу

Бишкек - 2020

Семестрдеги окуу жумасынын саны – 16

Кедиттердин саны – 2

Окуу планы боюнча сааттардын саны - 60

Курс, семестр		Окуу планы боюнча сааттардын саны	Сааттардын саны			
			Күндүзгү окутуу			Аралыктан окутуу
Лек.	Пр.		ӨАИ			
3-курс	5-семестр	60	16	14	30	12

1. Жалпы жоболор

“Адам экологиясы” боюнча окуу-усулдук комплекси 520 000 “Табигый илимдеринен билим берүү” багытынын 520800 - Экология жана жаратылышты пайдалануу профили боюнча бакалаврларды даярдоо үчүн иштелип чыкты.

Окуу-усулдук комплекс төмөндөгү билим берүүнүн документтеринин талаптарына ылайык иштелип чыкты:

- 520 000 “Табигый илимдеринен билим берүү” багытынын 520800 - Экология жана жаратылышты пайдалануу профили боюнча жогорку профессионалдык билим берүүнүн Мамлекеттик билим берүү стандарты;
- 520 000 “Табигый илимдеринен билим берүү” багытынын 520800 - Экология жана жаратылышты пайдалануу профили боюнча бакалаврларды даярдоонун И.Арабаев атындагы КМУнун жумушчу окуу планы.

Билим берүү программасынын мазмунундагы жана түзүлүшүндөгү дисциплинанын орду:

Адам экологиясы адамдын социалдык коомдоштуктарынын жашоо чөйрөсү менен болгон карым-катнаштарын, калктын негизги социалдык-демографиялык касиеттери калыптануучу аймактык-антропогендик экосистемаларды изилдөөчү экологиялык-гигиеналык, социалдык-экономикалык билимдердин комплекстүү тармагы

Табигый илимдерден билим берүү багытынын академиялык баскычы бакалаврдын квалификациясы үчүн бул дисциплина негизги кесиптик циклге (Б.3. – кесиптик циклге (профессионалдык цикл)) кирип, 520 000 “Табигый илимдерден билим берүү” багыты боюнча бакалаврларды кесиптик даярдоодо маанилүү орунга ээ. Сунушталып жаткан “Адам экологиясы” окуу-усулдук комплекси студенттердин кесиптик жана кесиптик-адистешкен компетенцияларын калыптандырууга багытталып иштелип чыкты.

Окуу планы боюнча 2 кредит пландаштырылган. Студенттердин эмгек көлөмү 60 саатты камтыйт. Анын 30 сааты аудиториялык саат (16 саат лекция, 14 саат семинардык сааттар) болсо, 30 сааты студенттердин өз алдынча иштөөсүнө бөлүнгөн. Бул дисциплина 4-курста 7-семестрлерде өздөштүрүлөт. Сабак География, экология жана туризм факультетинин сабактарынын жүгүртмөсүнүн графигине ылайык өтүлөт.

1.1. Дисциплинаны өздөштүрүүнүн жыйынтыгында калыптануучу компетенциялар

Компетенциянын коду	Компетенция	Компетенцияга жетишүү көрсөткүчтөрү
ИК-1	Маалыматты кабыл алууга, жалпылоого жана анализдөөгө, максаттарды коюуга жана ага жетүү жолдорун тандоого жөндөмдүү болот	Билимдер: маалыматты жыйноо жана анализдөөнүн негизги ыкмалары, максаттарды калыптандыруу жана ага жетүү жолдору жөнүндө; Б.Ктар: маалыматты кабыл алууга, жалпылоого жана анализдөөгө, максаттарды коюуга жана ага жетүү жолдорун тандоо; Жөндөмдөр: гуманитардык, экономикалык жана башкаруу дисциплиналарын айкалыштырып заманбап илимий талдоо методологиясы
СЖЖМК-4	Сергек жашоо мүнөзү,	Билимдер: дене тарбиянын, ден соолукту

	<p>жаратылышты коргоо жана ресурстарды сарамжалдуу пайдаланууда зарыл болгон алган билимдерин колдоно алат</p>	<p>чыңдоонун жана сергек жашоо мүнөзүнүн илимий-биологиялык жана практикалык негиздери; ден соолукту чыңдоо жана жакшыртуу системаларынын таасири, адистик оору сыркоолордун алдын-алуу; Туруктуу өнүгүү стратегиясынын 17 максатын ишке ашыруу жолдору Ыктар: керектүү деңгээлдеги физикалык даярдыкка, социалдык активдүүлүк жана адистик иш ишмердигинин максаттарына жетишүү үчүн дене тарбия ыкмаларын колдонуу Жөндөмдөр: ден соолукту сактоону жана бекемдөөнү камсыздоочу практикалык ыктардын жана жөндөмдөрдүн системасы, организмдин эмгекке жөндөмдүүлүгү жана ыңгайлануу мүмкүнчүлүктөрүн жогорулатуу методикасы, Туруктуу өнүгүү стратегиясынын негизги компоненттери</p>
<p>СЖЖМК-5</p>	<p>Коллективде, о.э. дисциплиналар аралык проекттер менен иштей алат.</p>	<p>Билимдер: топтордогу инсандардын ортосундагы мамилелер жана жинамикасы, адаттагы жана адаттан тышкаркы мамилелердин өзгөчөлүктөрүн, лидерликтин табиятын жана функционалдык жоопкерчиликтерин билет Ыктар: өзүнүн иш-аракетин туура пландаштыруу, кокустуктарды алдын-ала көрө билүү, талкууну жана айтышууну жүргүзө билүү Жөндөмдөр: өз ара мамилелерди, кызматташууну түзүү маданияты, чыр-чатактын алдын алуу жөндөмдүүлүгү, башка адамдарга урматтоо менен мамиле кылуу</p>
<p>АК - 4</p>	<p>Адам экологиясы боюнча жалпы адистик (жалпы экологиялык) түшүнүктөргө ээ болот</p>	<p>Билимдер: коомдун жана жаратылыштын ортосундагы өз ара байланыштардын тарыхы, техногендик чөйрөнүн калктын ден соолугуна тийгизген таасири, курчап турган чөйрөнүн табигый, техногендик, социалдык-экономикалык факторлорунун адамдын ден соолугуна таасир этүү закон ченемдүүлүктөрү. Адамдын курчап турган чөйрөгө ыңгайлануусунун физиологиялык негиздери, медициналык экологиянын өнүгүүсүнүн негизги этаптары, Туруктуу өнүгүү үчүн билим берүү түшүнүктөрү Ыктар: чөйрөнүн антропогендик факторлорунун калктын саламаттыгына тийгизген таасирин баалоо боюнча экологиялык ыкмаларды колдонуу, антропоэкологиялык изилдөөлөрдү жүргүзүү, адамдын жашоо-тиричилик шарттарынын сапатын ченемдөө негиздери Жөндөмдөр: Адам экологиясынын ар түрдүү маселелери боюнча билимдер, адамдын ден соолугуна табигый жана антропогендик факторлордун тийгизген</p>

		таасирин баалоо ыкмалары
АК-11	Калктын аймактык этникалык жана демографиялык өзгөчөлүктөрүн жана анын табигый жана социалдык чөйрө менен өз ара аркеттенишүү өзгөчөлүктөрүн билет	Билимдер: биосферада туруксуздуктун пайда болушунун антропогендик себептери, белгилүү бир аймакта табигый, социалдык-экономикалык, саясий, этникалык, маданий жана руханий өбөлгөлөр менен байланышкан, экологиялык жактан шартталган оорулардын пайда болушу жана таралышы, калктын саламаттыгы көйгөйү жөнүндө Ыктар: экологиялык генетиканын теоретикалык жана практикалык көйгөйлөрүн далилдүү талкуулоо, антропоэкологиялык факторлордун калктын саламаттыгына тийгизген таасирин баалоо боюнча экологиялык изилдөө ыкмалары Жөндөмдөр: адам экологиясы боюнча баштапкы жалпы адистик билимдерге ээ, адам экологиясынын ар түрдүү проблемалары, антропоэкологиялык изилдөө ыкмалары боюнча жөндөмдөргө ээ

1.2. Дисциплинаны окутуунун максаты

Адам экологиясынын предмети адамдын ден соолугуна, калктын саламаттыгына ар кандай факторлордун тийгизген таасири, аны сактоо болуп саналат.

Адам экологиясынын илим катары негизги багыты адамдардын өз ара бири-бири менен болгон карым-катнаштарын жана айлана-чөйрөгө болгон мамилесин турукташтырууга арналган. Анын **башкы максаты** – жайлуу социалдык, ресурстар жана экологиялык шарттарда коомдун туруктуу өнүгүүсүн камсыздоо болуп саналат. Адам экологиясы бул жөн гана конкреттүү медициналык, биологиялык, географиялык, социалдык – экономикалык билимдердин жыйындысы гана эмес, барыдан мурда, адамдын жаратылыштагы ордун, ага болгон мамилесин өзгөртүүгө багытталган руханий жана адеп-ахлактуу тарбиялоо ыкмаларын сунуштоочу илим болуп саналат.

1.3. “Адам экологиясы” курсунун милдеттери:

1. Студенттерге абиотикалык, техногендик, космостук жана социалдык факторлордун адамдын ден соолугуна жана биологиялык ритмдерине, калктын саламаттыгына тийгизген таасирин, ыңгайлануу жөндөмдүүлүктөрүнүн бузулушу жөнүндө маалымат берүү. Өзгөчө ар түрдүү климаттык-географиялык шарттарда (Ыраакы Чыгыш, ариддик, бийик тоолуу ж.б. аймактар) адамдын ден соолугунун аймактык өзгөчөлүктөрүн аныктоо абдан маанилүү;
2. Адамдын ыңгайлануу механизмдерин жеке индивидуалдык жана популяциялык деңгээлде изилдөө жолдору жөнүндө кеңири маалымат берүү;
3. Калктын саламаттыгын жакшыртуу жана сактоо боюнча иш-чараларды иштеп чыгуу жолдору менен студенттерди тааныштыруу;
4. Студенттерде инсандык, инструменталдык жана адистик компетенциялардын калыптанышына багыттоо.

4.1. Окуу дисциплиналарыны байланышы (переквизиттер жана постреквизиттер)

Переквизиттер: “Адам экологиясы” курсу студенттердин мектеп партасында алган билими менен катар буга чейинки окутулган “Геоэкология”, Организм жана чөйрө”, “Жалпы экология” “Колдонмо экология”, “Урбоэкология” предметтеринен калыптанган билимдерине таянып окутулат.

Постреквизиттер: “Адам экологиясы” курсун өздөштүргөндөн кийинки “Табигый илимдерден билим берүү” багытынын кийинки академиялык баскычы магистратура боюнча окутуу программасынын кесиптик-адистешкен компетенцияларынын тизмесин калыптандырууга багытталган дисциплиналар: “Жаратылышты пайдаланууну башкаруу”, “Техногендик системалар жана экологиялык коопсуздук”, “Айлана-чөйрөнүн абалына байкоо жүргүзүү” ж.б. өздөштүрүлөт.

5. Дисциплинанын мазмуну жана көлөмү

№ п/ п	Темалардын, бөлүмдөрдүн аталышы жана мазмуну	Сааттардын көлөмү			
		Күндүзгү окутуу			Аралыктан окутуу
		лекция	семинар	ӨАИ	
1.	Киришүү.	2		4	1
2.	Адамдын жашоо чөйрөсү жана муктаждыктары.	2		6	1
3.	Адамдын социалдык жана биологиялык эволюциясы	2		4	1
4.	Ден соолук жөнүндө түшүнүк.	2		4	1
5.	Айлана-чөйрөнүн табигый-климаттык факторлорунун адамдын организмине тийгизген таасири.	2		4	1
6.	Антропогенез. Негизги өнүгүү этаптары		2		
7.	Табигый чөйрөнүн сапаты жана адамдын ден соолугу (оюн ыкмасы). Ультракызылт нурлануулардын адамдын организмине тийгизген таасири (Презентация, таблица түзүү, аныктама берүү).		2		
8.	Ыңгайлануу системаларынын резервдик мүмкүнчүлүктөрүн жана ден соолугунун абалын баалоо. Функционалдык сынамдар.		2		
	Итого за 1 модуль	10	6	30	
		85 балл, ӨАИ үчүн 15 балл			
9.	Чөйрөнүн климаттык-географиялык		2		

	шарттарына ыңгайлануунун физиологиялык механизмдери				
10.	Практикалык иштер: – «Бишкек шаарынын көчөлөрүнүн автотранспортко толунун жана айлана-чөйрөнүн булгануусун күчөтүүчү кээ бир параметрлерди аныктоо». – «Атмосфералык абанын автотранспорттон иштелип чыккан газдар (СОнун концентрациясы боюнча) менен булгануу деңгээлин баалоо».		4		
11.	Негизги техногендик факторлор, алардын адамдын ден соолугуна тийгизген таасири.	2		8	2
12.	Турак жайлардын жана мекемелердин экологиялык коопсуздугу.	2		6	2
13.	Айлана-чөйрөнүн шарттарына адамдын ыңгайлануу жолдорун жакшыртуу боюнча иш-чаралар.	2		8	2
14.	Экологиялык турак жай – ал кандай? (проекттерди коргоо).		2	8	1
	Жалпы:	6	8	30	12
	2-модуль	85 балл, анын ичинен ӨАИ үчүн 15 балл			
	Сабактарга катышуу, активдүүлүк	15 балл			
	Семестр үчүн	100 балл			
		16	14	60	12

3.2. Студенттердин өз алдынча иштеринин темалары, аткаруу формалары жана баалоо критерийлери

Жалпы сунуштар. Адам экологиясы боюнча студенттердин өз алдынча иштери негизги жана кошумча адабияттарды жана интернет ресурстарды окууну, контролук ишке даярданууну жана аткарууну, тесттерди аткарууну, сунуш кылынган тема боюнча конспектилөөнү, презентация жана рефераттарды даярдоону камтыйт.

№	Тапшырма Сунуш кылынган адабияттар	Көзөмөлдөө формасы	Балл дар
1.	Адамдын жашоо чөйрөсү жана анын компоненттери. Адамдын муктаждыктарынын классификациясы (А. Маслоу, Г. Мюррей). (лекция). 1. Воронков Н.А. Экология. – М., 1999 2. Степановских А.С. Прикладная экология: охрана	Реферат	4

	<p>окружающей среды: Учебник для вузов. – М., 2003 стр. 52-59</p> <p>3. Интернет ресурстар</p>		
2.	<p>Тарыхтын ар түрдүү этаптарындагы антропоэко системалар. Этникалык экология (лекция).</p> <p>1. Малофеев В.И. Социальная экология. – М., 2002</p> <p>2. Прохоров Б. Экология человека. Социально-демографические аспекты. М: Наука, 1991. 112 с.</p> <p>3. Горелов А.А. Экология: Учебное пособие. – М., 2000</p>	Салыштырмал уу анализ, ранжирлөө	4
3.	<p>Антропоэко системалар (шаарлар, айылдар, транспорт, өндүрүштүк комплекстер ж.б.) жана алардын структурасы (семинардык сабак).</p> <p>1. Казначеев В.П. Очерки теории и практики экологии человека. – М.: «Наука», 1983</p> <p>2. Молдогазиева К.С. Экология человека с основами устойчивого развития Б., 2003</p> <p>3. Предмет экологии человека: В 2 ч. М., 1991. Ч.1, 228 с. Ч.2. 180 с.</p>	Экологиялык викторинаны суроолорун түзүү жана өткөрүү	4
4.	<p>Техногендик авариялар жана катастрофалар, алардын кесепеттери (лекция).</p> <p>1. Келлер А.А., Куванин В.И. Медицинская экология. – СПб., 1999</p>	Аңгемелешүү, таблица толтуруу	4
5.	<p>Адамдын терс адаттары. Алкоголдун, тамеки чегүүнүн жана наркотиктердин адамдын ден соолугуна тийгизген таасири. Психологиялык көз карандылык, анын мааниси, кесепеттери жана андан арылуу мүмкүнчүлүктөрү.</p> <p>1. Интернет ресурстар</p> <p>2. Медициналык энциклопедиялар жана журналдар</p>	Таблица толтуруу	4
6.	<p>Адам экологиясынын практикалык мааниси.</p> <p>1. Молдогазиева К.С. Экология человека с основами устойчивого развития Б., 2003</p> <p>2. Предмет экологии человека: В 2 ч. М., 1991. Ч.1, 228 с. Ч.2. 180 с.</p>	Доклад	4
7.	<p>Этникалык экология (лекция).</p> <p>1. Малофеев В.И. Социальная экология. – М., 2002</p> <p>2. Прохоров Б. Экология человека. Социально-демографические аспекты. М: Наука, 1991. 112 с.</p> <p>3. Горелов А.А. Экология: Учебное пособие. – М., 2000</p>		4
8.	<p>«Цивилизация оорулары»: гиподинамия, акселерация, стресс жана башка психологиялык проблемалар.</p> <p>1. Интернет ресурстар</p>	Кластер түзүү	4
9.	<p>Атмосфералык басым, адамдын ден соолугуна тийгизген таасири</p> <p>1. Коган А.Б. Экологическая физиология человека. Ростов на Дону. Изд-во ростов ун-та, 1990. 264 с.</p> <p>2. Казначеев В.П. Очерки теории и практики экологии человека. – М.: «Наука», 1983</p>	Реферат	4

	3. Агаджанян Н.А., Торшин В.И. Экология человека. Курс лекций.- М., 1994		
10.	Экологиялык коркунучтуу заттар: тератогендер, мутагендер, канцерогендер жана токсиканттар. 1. Воронков Н.А. Экология. – М., 1999 2. Молдогазиева К.С. Экология человека с основами устойчивого развития Б., 2003	Презентация даярдоо	4
11.	Айлана-чөйрөнүн негизги булгагычтарына мүнөздөмө. 1. Немых В.Н., Пашков А.Н. Практикум по экологии человека. Воронеж, 1997 2. Пивоваров Ю.П. Гигиена и экология человека: Курс лекций. М.: ВЦНМЦ МЗ РФ, 1999 3. Интернет ресурстар	Таблица түзүү, ранжирлөө	4
12.	Үйдөгү химия жана техника 1. Интернет ресурстар	Аңгемелешүү	4
13.	Идиш-аяктар, сапаты. 1. Домашов И.А., Коротенко В.А., Кириленко А.В., Постнова Е.А. Бытовая экология. – Б., Биом, 2004. – 300с. 2. Кириленко А.В., Коротенко В.А., Соломахина Н.С. Пищевая безопасность. – Б., Биом, 2009. – 82с.	Презентация даярдоо	4
14.	Кыргызстанда туруктуу өнүгүү стратегиясын жүзөгө ашыруу. 1. Повестка дня на 21 век 2. 2013-2017-жылдардагы Кыргыз Республикасынын Туруктуу өнүгүүсүнүн Улуттук стратегиясынын программасы	Доклад	4
15.	Адамдын ден соолугун жана калктын саламаттыгын коргоо тармагында эл аралык программалар жана уюмдар. 1. Интернет ресурстар	Кластер түзүү	4
	Жалпы:		60

5. Студенттердин жетишкендиктерин күнүмдүк, аралык жана жыйынтыктап баалоонун критерийлери

Студенттердин жетишкендиктерин баалоо: “Адам экологиясы” курсу табыгый илимдердин дисциплинасын окутуунун классикалык жана инновациялык формалары боюнча даярдалган. Материал жөнөкөйдөн татаалага карай түзүлгөн. Студентке тематикалык планда жана студенттердин өз алдынча иштеринде пландашырылган темалардын баардыгын өздөштүрүүсү талап кылынат.

Семестр ичиндеги студенттердин билими төмөнкүдөй бааланат: семинардык сабактарда активдүүлүгү (60%), өз алдынча иштерди аткаруу (30%), сабакка катышуу жана (10%).

Билимин баалоо системасы

	Текшерүү этаптары	Текшерүү формасы	Баллдар	Мөөнөтү
	1 модуль	Тестирилөө, оозеки же контролдук иш	85	Окуу процессинин графигине ылайык
	Өз алдынча иштер	Контролдук иштер, рефераттар же аңгемелешүү	15	Семестр ичинде
	2 модуль	Тестирилөө, оозеки же контролдук иш	85	Окуу процессинин графигине ылайык
	Сабакка катышуу жана активдүүлүгү	-	15	Семестрдин аягында
	Жыйынтыктоочу көзөмөл	Оозеки	100	Окуу процессинин графигине ылайык
	Жалпы:		100	

Баалардын шкаласы:

Мааниси	Упай	Баасы менен белгилениши (цифра)
<i>Баарынан эң жакшы</i>	100	5
<i>Эң жакшы</i>	95-99	4,75
Эң жакшыга жакын	90-94	4,5
Абдан жакшы	85-89	4,25
Жакшы	80-84	4,0
Жакшыга жакын	75-79	3,75
Өтө канааттандыруу	70-74	3,5
Канааттандыруу	65-69	3,25
Канааттандыруу жакын	60-64	3,0
Канааттандыруу эмес, кайра тапшыра алат	50-59	2,75
Канааттандыруу эмес	0-49	2,75 ден төмөн
Келген жок	0	0

Билимин жана көндүмдөрүн баалоонун критерийлери

Аралык көзөмөл төмөндөгү усулдар менен ишке ашат:

Студенттин семинардык сабактагы активдүүлүгү, дискуссияга катышуусу, окутуучунун суроолоруна туура жооп берүүсү (критерийи: төрт модулдун жыйынтыгында окутуучунун жумушчу ведомостунда белгиленген жана бааланган, мазмундуу баяндамалардын саны);

Көзөмөлдүк иштеринин бааланышы, көзөмөлдүк иштердин түрүнө жараша студенттин кошумча рейтингдик упайы эң жакшы экспресс-көзөмөлдүк ишине берилет. Анда студент талданып жаткан теманын материалы боюнча билимин демонстрациялай алуу керек, мындан тышкары анын аналитикалык интерпретациясы (демонстрация, презентация) бааланат.

Студенттин өз алдынча иштеринин түрүнө (реферат, эки бөлүктөн турган күндөлүктү колдонуп эссе жазуу, практикалык иштерди аткаруу, схема түзүү, Вендин диаграммасын колдонуп талдоо, берилген көнүгүүлөрдү чыгаруу, презентация ж.б.)жараша өз алдынча иштерди баалоо: студенттин өз алдынча иштери дагы бааланат.

Кезектеги көзөмөлдүн баардык формалары боюнча баалоо студенттин эмгегин баалоонун механизмнин сүрөтөлүшүндө кандай берилсе ошондой бааланат.

Экзамен (аралык көзөмөл): Стандарттык экзамендер (модулар) семестр ичинде курстун бөлүмдөрү боюнча жүргүзүлөт. Мындай экзамендердин мөөнөтү студенттерге алдына ала жарыяланат. Модулардын графиги белгиленет. Тестирилөөдө төмөн упай алып калса, аны жогорулатуу үчүн кошумча упай алууга кошумча тапшырмалар берилбейт. Мындан тышкары модулу кайра тапшырууга болбойт. Баардык экзамендерде (модуларда) лекциялык конспектисин, окуу куралдарын колдонууга болбойт.

Финалдык экзамен (жыйынтыктоочу көзөмөл): Жыйынтыктоочу экзамен баардык модулардн суроолорун камтыйт. Модуларда топтолгон упайларына кошумча 15 упайды топтоого мүмкүнчүлүк берилет. Ошондуктан, ар бир модулу убагында тапшырууга жоопкерчиликтүү мамиле кылууну студенттин кызыкчылыгында болот.

5.1. Аралык көзөмөлдөө үчүн суроолор жана тапшырмалар

1. Фотомихиялык тутундун калктын саламаттыгына тийгизген таасири:
 - а) эски ооруларды козгойт;
 - б) адам озун-озу жаман сезип, грипп оорусунун эпидемиясы журот;
 - в) дем алуу жана журок-кан тамыр ооруларынын саны кобойот;
 - г) козду ачыштырат.
2. "Цивилизация" ооруларына томонкулор кирет:
 - а) дем алуу органдарынын оорулары;
 - б) инфекциялык оорулар;
 - в) журок - кан тамыр, шишик оорулары, психикалык оорулар, СПИД ж.б.;
 - г) арак ичуу, тамеки тартуу, наркомания.
3. Калктын санына таасир этуучу негизги демографиялык корсоткучтор:
 - а) калктын торолуусу, олуму, жашоонун орточо узактыгы, миграциясы;
 - б) климаттык факторлор, осумдуктор жана жаныбарлар дуйносунун озгочолуктору, жашоо шарттары;
 - в) социалдык карым-катнаштар, согуштар;
 - г) айлана-чойронун булганышы, техногендик кырсыктар.
4. Озон катмарынын жукарышы эмнеге алып келет: г
 - а) адамдардын иммунитетин жогорулатат;
 - б) чанактуулардын тушумдуулугун жогорулатат;
 - в) парник эффектисинин келип чыгышына;
 - г) адамдарда тери жана коз ооруларынын таралышына.
5. Таза суунун булганышынын негизги булактары:
 - а) ондуруштон жана тиричиликтен болунуп чыкан киргилт суулар, айыл чарбачылыгы;
 - б) атмосфералык аба;
 - в) социалдык тейлоо;
 - г) радиациялык таштандылар.
6. Адамдын жасалма чойросу - бул
 - а) адамдын жашоо образы жана ондуруштук шарттары;

- б) бардык адамды курчап турган нерселер;
 - в) социалдык-экономикалык карым - катнаштар;
 - г) адам тарабынан озгортулгон табигый чойро.
7. Углеводдордун биологиялык мааниси томонкудой:
- а) энергиянын булагы болуп саналат,
 - б) клеткалардын жана ткандардын структуралык элементтери,
 - в) коргоочу ролду аткарат,
 - г) витаминдердин булагы болуп саналат.
8. Абадагы коо
- а) канцерогендик зат;
 - б) метгемоглобиндин пайда болушуна алып келет;
 - в) тиричилик шарттарын начарлатат;
 - г) карбоксигемоглобиндин пайда болушуна алып келет.
9. Эндемикалык зоб оорусуна алып келуучу микроэлемент:
- а) цинк,
 - б) жез,
 - в) мышьяк,
 - г) йод.
10. Ондурештогу ызы чуу таасир этет:
- а) угуу аппаратына;
 - б) борбордук нерв системасына;
 - в) журок - кан тамыр системасына;
 - г) соок булчун системасына.
11. Кийимге коюлуучу негизги гигиеналык талаптар:
- а) жылуулукту сакташы керек;
 - б) адамдын кыймыл-аракетине тоскоолдук кылбашы керек;
 - в) мода боюнча жана жакшынакай болушу керек;
 - г) кирден тез тазаланышы керек.
12. Турак жайлардын микроклиматы томонку корсоткучтор менен муноздолот:
- а) абанын температурасы;
 - б) абанын нымдуулугу;
 - в) абанын химиялык составы;
 - г) шамалдын ылдамдыгы.
13. Туруктуу онугуу - бул
- а) калктын торолуусу менен олумунун корсоткучтору бирдей онугуу;
 - б) биосферанын бузулушуна алып келбеген онугуу;
 - в) адамдын жана айлана-чойронун бирдей онугушу;
 - г) азыркы мезгилдеги адамзаттын бардык талаптарын канааттандыруу менен бирге, кийинки муундарга дагы ушундай эле мумкунчулукторду калтыруу.
14. Адам экологиясы -
- а) адам менен айлана-чойронун оз ара карым-катнаштарынын негизги закон ченемдуулукторун, калктын онугушун, адамдын ден соолугун сактоо проблемаларын изилдоочу илим;
 - б) Жердин глобалдык экосистемасы, глобалдык экологиялык проблемалар, аларды чечуу жолдорун изилдоочу илим;
 - в) адамдын чарбачылык иш-аракетинин айлана-чойрого тийгизген таасирин изилдоочу илим;
 - г) тирүү организмдерге климаттык шарттардын тийгизген таасирин изилдоочу илим.
15. Адамзаттын азыркы мезгилдеги актуалдуу экологиялык проблемалары:
- а) парник эффектиси;

- б) Дуйнолук океандын булганышы;
- в) калктын санынын осушу;
- г) илимий техникалык прогресс.

16. Шаарларда эмне учун жалбырактарды орттоого болбойт:

- а) алар жагымсыз жытка ээ;
- б) зыяндуу заттарды болуп чыгарат;
- в) коюу тутун болуп чыгарат;
- г) алар гумусту пайда кылуу учун зарыл.

17. Тератогендерге киреуучу заттар:

- а) мутагендер;
- б) пестициддер, жер семирткичтер;
- в) ызы-чуу;
- г) радиоактивдуу заттар.

18. Адам экологиясынын максаты томонкудой:

- а) калктын экологиялык сабаттуулугун жогорулатуу;
- б) адамдын чойронун экстремалдык шарттарына ынгайлануу методдорун жана жолдорун иштеп чыгуу;
- в) социалдык, ресурстук жана экологиялык жактан ылайыктуу шарттарда коомдун туруктуу онугуусун камсыз кылуу;
- г) жумуштун озгочо шарттарына адамдын ынгайлануусун жогорулатуу.

19. Онугуп келе жаткан олколордогу калктын санынын осушунун негизги себептери:

- а) карыган адамдардын мамлекет тарабынан камсыз кылынбагандыгы;
- б) балдарга орто жана атайын билим берууго каражаттын жетишсиздиги;
- в) аялдардын коомдук турмушка аз аралашышы;
- г) калктын олумунун томондошу.

20. Тиричиликте колдонулуучу суунун булагы болуп:

- а) атмосфералык суулар саналат,
- б) туссуздандырылган деңиздердин суулары колдонулат,
- в) жер астындагы суулар,
- г) ачык колмолор колдонулат.

5.2. Жыйынтыктоочу экзамендин суроолору:

1. Адам экологиясынын предмети, максаты жана милдеттери
2. Адам экологиясынын изилдөө ыкмалары.
3. Адам экологиясынын башка илимдер менен байланышы (география, биология, медицина, архитектура, демография, этнография ж.б.)
4. Адам экологиясынын илим катары калыптанышы жана өнүгүү этаптары
5. Алдыңкы окумуштуулар жана алардын эмгектери
6. Адам экологиясынын негизги түшүнүктөрү жана терминдери.
7. Ар түрдүү деңгээлдеги антропоэкологиялык: жергиликтүү, аймактык жана глобалдык изилдөөлөр, алардын өзгөчөлүгү.
8. Антропоэкосистемалар (шаарлар, айылдар, транспорт, өндүрүштүк комплекстер ж.б.) жана алардын структурасы.
9. Учурдагы актуалуу экологиялык көйгөйлөр жана аларды чечүү жолдору.
10. Адамдын жашоо чөйрөсү жана анын компоненттери.

11. Экологиялык факторлор, алардын түрлөрү жана адамдын организмине таасир этүү мүнөзү.
12. Электромагниттик нурлануулар, алардын адамдын организмине тийгизген таасири.
13. Күн радиациясы, адамдын организмине тийгизген таасири.
14. Адамдын жашоосундагы биоритмдер
15. Климаттын адамдын ден соолугуна абалына тийгизген таасири.
16. Чөйрөнүн табигый геохимиялык факторлору.
17. Адаптация жана акклиматизация жөнүндө түшүнүк.
18. Ыңгайлануу процессинин негизги механизмдери жана жалпы закон ченемдүүлүктөрү.
19. Адамдын ар түрдүү климаттык шарттарга ыңгайлануу процесси. Адаптивдик типтер.
20. Стресс жана адаптация.
21. Адамдын биологиялык эволюциясы.
22. Тарыхтын ар түрдүү этаптарындагы антропоэкоцистемалар.
23. Адамдын биологиялык жана социалдык муктаждыктары жана аларды ишке ашыруу.
24. Адамдын муктаждыктары жана аларды канааттандыруу үчүн табигый ресурстарды пайдалануу.
25. Адамзаттын демографиялык өнүгүшү жана маданияттын алмашышы (жалпы тенденциялар).
26. Этникалык экология.
27. Ден соолук жөнүндө түшүнүк: медициналык, социалдык жана экологиялык аныктамасы.
28. Адамдын ден соолугу, калктын саламаттыгы жана генетикалык саламаттык.
29. Адамдын ден соолугуна коркунуч келтирүүчү жана сактоочу факторлор.
30. Калктын саламаттыгын изилдөө.
31. Табигый кырсыктар жана экологиялык катастрофалар, алардын кесепеттери.
32. Негизги техногендик факторлор жана алардын адамдын ден соолугуна тийгизген таасири.
33. Экологиялык «бумеранг» түшүнүгү.
34. Биологиялык факторлордун адамдын организмине тийгизген таасири, алардын мааниси.
35. Атмосфералык абанын негизги булгагычтарына мүнөздөмө.
36. Экологиялык коркунучтуу заттар: тератогендер, мутагендер, канцерогендер жана токсиканттар.
37. Антропогендик факторлордун (өнөр-жай, транспорт, айыл чарбасы, ж.б. тармактардын) адамдын организмине комплекстүү тийгизген таасири.
38. Техногендик авариялар жана алардын катастрофалар, алардын кесепеттери.
39. Экологиялык эпидемиология.
40. Ичүүчү суунун сапатына коюлуучу талаптар.
41. Инфекциялык оорулардын таралышында топурактын ролу.
42. Айлана-чөйрөнүн булганышы менен байланыштуу оорулар.
43. Адамдын жашоо чөйрөсүн жакшыртуунун укуктук, административдик жана пландаштыруу чаралары.
44. Эмгектенүү мүнөзүнүн жана тартибинин адамдын организмине тийгизген таасири.
45. Өндүрүштүк ызы-чуунун жана термелүүнүн адамдын организмине тийгизген таасири.
46. Өндүрүштө жана тиричиликте чаңдын адамдын организмине тийгизген таасири.
47. Туура тамактануунун адамдын организми үчүн мааниси.

48. Адам экологиясында колдонулуучу нормативдердн түрлөрү жана мүнөзү.
49. Микроэлементтердин физиологиялык мааниси.
50. Адамдын терс адаттары, алардын адамдын организми үчүн кесепеттери.
51. «Цивилизация оорулары»: гиподинамия, акселерация, стресс жана башка психологиялык проблемалар.
52. Сергек жашоо мүнөзү.
53. Гигиена жанан анын негизги милдеттери
54. Турак жайлардын экологиялык коопсуздугу
55. Эмгек гигиенасы.
56. Азык түлүк коопсуздугу
57. Тамак-аш азыктарынын булганышы, ксенобиотиктер.
58. Азык заттарды, витаминдерди жана микроэлементтерди пайдалануу нормасы.
59. Турак жайдын микроклиматы.
60. Үйдөгү химия жана техника.
61. Жагымсыз метео-климаттык шарттардан коргонуу жолдору.
62. Эмгек шарттарын жакшыртуу жолдору
63. Жагымсыз техногендик факторлордон сактануу ыкмалары.
64. Адамзаттын келечекте өнүгүүсүн алдын-ала болжолдоо.
65. Адам экологиясы боюнча эл аралык кызматташтык.
66. Кыргызстанда туруктуу өнүгүү стратегиясын жүзөгө ашыруу.
67. Адамдын ден соолугун жана калктын саламаттыгын коргоо тармагында эл аралык программалар жана уюмдар.
68. Курулуш материалдардын экологиялык коопсуздугу.
69. Эмгектенүү мүнөзүнүн жана тартибинин адамдын организминде тийгизген таасири.

6. Сунушталган адабияттардын тизмеси

Электрондук ресурстар:

- научная электронная библиотека <http://elibrary.ru/>
- электронная библиотека диссертаций ргб <http://diss.rsl.ru/>
- библиотека сайта www.molbiol.ru
- мультимедийные ролики [www.Youtube.Com](http://www.youtube.com)
- Материалы сайта <http://www.eco-net.ru>
- Материалы сайта <http://www.government.gov.ru>
- Материалы сайта <http://www.teach@sut.ru>
- Материалы сайта <http://www.ecoport.ru>
- Материалы сайта: <http://gazeta.priroda.ru>
- Материалы сайта: <http://www.ecocom.ru/arhiv/ecocom/Zapoved/>
- Материалы сайта: <http://www.ecoindustry.ru/>

Негизги:

1. Келина Н.Ю., Безручко Н.В. Экология человека. – РнД, 2009. – 394с.
2. Агаджанян Н.А., Торшин В.И. Экология человека. Курс лекций.- М., 1994
3. Алексеев С.В., Пивоваров Ю.П. Экология человека. М., 2001.
4. Воронков Н.А. Экология. – М., 1999

5. Казначеев В.П. Очерки теории и практики экологии человека. – М.: «Наука», 1983
6. Келлер А.А., Куванин В.И. Медицинская экология. – СПб., 1999
7. Коган А.Б. Экологическая физиология человека. Ростов на Дону. Изд-во ростов ун-та, 1990. 264 с.
8. Молдогазиева К.С. Экология человека с основами устойчивого развития Б., 2003
9. Немых В.Н., Пашков А.Н. Практикум по экологии человека. Воронеж, 1997
10. Окружающая среда и здоровье человека. М: Наука, 1986. 142 с.
11. Пивоваров Ю.П. Гигиена и экология человека: Курс лекций. М.: ВЦНМЦ МЗ РФ, 1999
12. Предмет экологии человека: В 2 ч. М., 1991. Ч.1, 228 с. Ч.2. 180 с.
13. Прохоров Б. Экология человека. Социально-демографические аспекты. М: наука, 1991. 112 с.

Кошумча:

1. Алексеева Т.И. Адаптация человека в различных экологических нишах Земли. – М., 1998
2. Алексеева Т.И. Географическая среда и биология человека. М: Мысль, 1977. 304 с.
3. Афанасьев Ю.А., Фомин С.А. Мониторинг и методы контроля окружающей среды: учебное пособие. М.: Из-во МНЭПУ, 1998. Ч 1. 208 с.
4. Исследования в области экологии человека за 1989-1990 гг. Обзор.
5. Медицинская география и экология человека. М. ,1987, 120 с.
6. Ревель п., Ревель Ч. Среда нашего обитания. В 4 кн. М.: Мир. 1994-1995.
7. Реферативный журнал. Экология человека (86). Отдельные выпуски с 1986 г. М.: ВИНТИ АН.
8. Экология человека. Основные проблемы. М.: Наука, 1988. 222 с.